

МІНІСТЕРСТВО КУЛЬТУРИ ТА ІНФОРМАЦІЙНОЇ ПОЛІТИКИ УКРАЇНИ
ХАРКІВСЬКА ДЕРЖАВНА АКАДЕМІЯ КУЛЬТУРИ

ФАКУЛЬТЕТ КУЛЬТУРОЛОГІЇ ТА СОЦІАЛЬНИХ КОМУНІКАЦІЙ
Кафедра цифрових комунікацій та інформаційних технологій

ЗАТВЕРДЖУЮ

Декан факультету культурології та
соціальних комунікацій

Наталя КОРЖИК

«26» серпня 2024 р

РОБОЧА ПРОГРАМА НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ

ТЕХНОЛОГІЇ ЦИФРОВОГО СУСПІЛЬСТВА

Галузь знань – 02 Культура та мистецтво

Спеціальність – 029 Інформаційна, бібліотечна та архівна справа

Освітньо-наукова програма: Інформаційна, бібліотечна та архівна справа

Рівень вищої освіти – освітньо-науковий

Харків, 2024

Розробник: Мар'їна Олена Юріївна, доктор наук із соціальних комунікацій, доцент, завідувач кафедри цифрових комунікацій та інформаційних технологій

Мова навчання – українська

Робочу програму затверджено на засіданні кафедри цифрових комунікацій та інформаційних технологій

Протокол № 2 від «23» серпня 2024 р

Завідувач кафедри

Олена МАР'ІНА

Робочу програму затверджено на засіданні ради факультету культурології та соціальних комунікацій

Протокол № 1 від «26» серпня 2024 р

Голова ради факультету

Наталія КОРЖИК

Опис навчальної дисципліни

Найменування показників	Галузь знань, напрям підготовки, освітньо-кваліфікаційний рівень	Характеристика навчальної дисципліни
		денна форма навчання
Кількість кредитів – 3	Галузь знань 02 Культура та мистецтво	Нормативна
	Спеціальність 029 Інформаційна, бібліотечна та архівна справа	
Загальна кількість годин – 90	Освітньо-наукова програма: Інформаційна, бібліотечна та архівна справа	Рік підготовки:
		1-й
		Семестр
		1-й
Кількість годин для денної форми навчання: аудиторних – 30 самостійної роботи студента – 60	Освітньо-кваліфікаційний рівень: доктор філософії	Лекції
		20 год.
		Семінарські
		10 год.
		Практичні
		-
		Самостійна робота
		60 год.
		Вид контролю:
		Залік

Співвідношення кількості годин аудиторних занять до самостійної та індивідуальної роботи становить:

денної форми навчання – 30/60

1. Мета та завдання навчальної дисципліни

Навчальна дисципліна «Технології цифрового суспільства» спрямована на формування у здобувачів освітньо-наукового рівня цілісного уявлення про цифровий простір як ключове середовище функціонування сучасного інформаційного суспільства та соціокультурних інститутів. Курс розкриває закономірності становлення й розвитку цифрового суспільства, суперечливість глобальних цифрових трансформацій, передбачає аналіз соціальних, культурних, етичних і професійних ризиків цифровізації. Дисципліна орієнтована на розвиток критичного мислення, аналітичних і дослідницьких компетентностей аспірантів у контексті цифрової гуманітаристики та сучасних інформаційних практик.

Обсяг дисципліни в кредитах ЄКТС та його розподіл у годинах за формами організації освітнього процесу та видами навчальних занять – 90.

Статус дисципліни: обов'язкова.

Мета курсу: формування у здобувачів здатності критично осмислювати процеси цифрової трансформації суспільства, аналізувати та прогнозувати вплив цифрових технологій на культуру, науку, інформаційну діяльність, бібліотечну й архівну справу, а також використовувати сучасні цифрові інструменти у власній науково-дослідній та професійній діяльності.

Загальні та фахові компетентності, які формує дисципліна (відповідно до освітньо-професійної програми):

Загальні компетентності (ЗК)	ЗК1. Здатність розв'язувати комплексні проблеми в інформаційній, бібліотечній та архівній справі на основі системного наукового світогляду та загального культурного кругозору із дотриманням принципів професійної етики та академічної доброчесності. ЗК2. Здатність генерувати нові ідеї (креативність). ЗК3. Здатність до пошуку, оброблення та аналізу інформації з різних джерел. ЗК5. Здатність до формування системного наукового світогляду, професійної етики та етики застосування технологій інформаційного суспільства. ЗК6. Здатність застосовувати теоретичні знання у практичних ситуаціях у науковій, педагогічній та управлінській діяльності.
Фахові (спеціальні) компетентності (СК)	СК2. Здатність застосувати сучасні методології, методи та інструменти емпіричних і теоретичних досліджень в інформаційній, бібліотечній та архівній справі. СК3. Здатність розвивати категорійно-поняттєвий та аналітично-дослідницький апарат, виявляти й обґрунтовувати нові закономірності в інформаційній, бібліотечній та архівній справі. СК5. Здатність проектувати, моделювати і розробляти нові засоби та технології із вдосконалення процесів створення, розповсюдження, аналітико-синтетичної обробки, акумуляції, зберігання й організації використання документованої інформації. СК6. Здатність застосовувати широкий спектр цифрових засобів, інструментів, ресурсів і технологій для провадження досліджень в інформаційній, бібліотечній та архівній справі.

Програмні результати навчання (відповідно до освітньо-професійної програми):

Програмні результати навчання	<p>PH1. Створювати передові концептуальні та методологічні знання, планувати і виконувати наукові та прикладні дослідження, реалізовувати інновації з інформаційної, бібліотечної та архівної справи і на межі галузей знань, а також формувати дослідницькі навички, достатні для проведення наукових і прикладних досліджень на рівні сучасних світових досягнень з відповідного напрямку.</p> <p>PH2. Висувати і перевіряти гіпотези, необхідні для обґрунтування висновків докази, зокрема, результати теоретичного аналізу, емпіричних досліджень та моделювання, наявні статистичні дані, використовувати передові концептуальні та методологічні напрацювання для отримання нових знань та/або здійснення інновацій.</p> <p>PH7. Застосовувати сучасні інструменти і технології пошуку, оброблення та аналізу інформації, зокрема, статистичні методи аналізу даних великого обсягу та/або складної структури, технології роботи з відкритими даними, бази даних та інформаційні системи.</p> <p>PH8. Розробляти та реалізовувати проєкти, включаючи власні дослідження, що дають можливість переосмислити наявне та створити нове цілісне знання та/або професійну практику щодо розв'язання значущих проблем в інформаційній, бібліотечній та архівній справі з дотриманням норм академічної та професійної етики і врахуванням соціальних, економічних та правових аспектів.</p> <p>PH9. Розробляти і викладати в закладах вищої освіти дисципліни з інформаційної, бібліотечної та архівної справи</p>
-------------------------------	---

2. Програма навчальної дисципліни / освітньої компоненти

РОЗДІЛ 1. ЦИФРОВИЙ ПРОСТІР ТА СТАНОВЛЕННЯ ІНФОРМАЦІЙНОГО СУСПІЛЬСТВА

Тема 1. Цифровий простір як основа інформаційного суспільства

Концептуалізація цифрового простору в епоху Четвертої промислової революції. Цифровий простір як базис функціонування інформаційного суспільства: домінування інформаційних і комунікаційних технологій, мережева структура, зростання ролі знань і даних, глобальність, висока швидкість комунікацій, розвиток мережевих форм організації суспільства, інтеграція соціальних, культурних та економічних процесів.

Багатовимірність та архітектура цифрового простору. Шість стратегічних векторів концептуалізації цифрового простору: технологічний: фундаментальний рівень техносфери (сервери, мережі, IoT), розгортання конвергентних мереж та хмарних обчислень; інформаційний рівень: середовище існування цифрової інформації, баз даних та «Великих даних»; комунікативний рівень: платформи для інтерактивної взаємодії та формування віртуальних спільнот; просторовий: подолання географічної детермінованості та формування «глобальної мережі зв'язків»; економічний: перехід до моделей, де інформаційні потоки стають головним чинником зростання; соціокультурний: простір символічного виробництва, норм та цифрових практик, трансформація ідентичностей та способів осягнення світу; інституційний рівень: цифровізація соціальних і культурних інститутів, трансформація професійних ролей та компетентностей, зміна структури зайнятості та поява нових інтелектуальних запитів.

Тема 2. Темпи та суперечливість світової динаміки розгортання цифрового простору

Виклики, ризики та етичні виміри цифрового простору. Цифрова нерівність: нерівномірний доступ до інформаційних ресурсів та технологій, бар'єри для розвитку окремих спільнот. Втрата автентичності та контексту: складність підтвердження оригінальності цифрових документів, ризик втрати метаданих. Проблеми збереження цифрової спадщини: швидке застарівання форматів, програмного забезпечення та фізичних носіїв інформації. Інформаційне перевантаження: зниження якості засвоєння знань через надмірний обсяг неструктурованих та неперевіраних даних. Етичні та правові питання даних: ризики порушення приватності, авторського права та неправомірного використання персональної інформації. Етична сліпота: Тролінг, флейм та агресивна комунікація, що руйнують соціальну тканину. Digital Groomandering: маніпулювання масовою поведінкою та виборчими процесами через алгоритми соціальних мереж. Монополізація: домінування технокорпорацій (Google, Amazon), які отримують третину світових прибутків від реклами, обмежуючи конкуренцію. Технологічне безробіття: Вивільнення людських ресурсів через автоматизацію інтелектуальної праці. Протидія «цифровому хаосу».

РОЗДІЛ 2. СОЦІОКУЛЬТУРНИЙ ВИМІР ЦИФРОВОГО СУСПІЛЬСТВА

Тема 3. Історико-культурна спадщина в цифровому просторі

Місії інституцій пам'яті в цифровому просторі: утворення центрів доступу до глобальних масивів цифрових знань; розвиток платформи культурної пам'яті, що проєктують нові методи збереження, репрезентації й актуалізації спадщини; функціонування суб'єктів цифрової комунікації та освіти, які активно формують інформаційну культуру суспільства; участь у глобальних мережах, що детермінують розвиток наукових та культурних комунікацій.

Поняття цифрової спадщини, її місце в системі культурної пам'яті та роль у формуванні цифрового простору. Переосмислення історико-культурної спадщини як об'єкта цифрової трансформації. Основні напрями цифрової репрезентації історико-культурної спадщини: створення цифрових колекцій, електронних архівів, цифрових бібліотек і репозитаріїв, а також міжінституційні та міжнародні проєкти з оцифрування культурних ресурсів. Трансформація професійних практик бібліотек, архівів і музеїв у цифровому середовищі.

Методологічні, технологічні та етичні проблеми цифровізації культурної спадщини, зокрема питання автентичності, достовірності, контекстуалізації цифрових об'єктів, довготривалого збереження та забезпечення відкритого доступу. Вплив цифрових технологій на інтерпретацію історичних джерел і зміну моделей взаємодії користувачів із культурною спадщиною. Цифрові практики збереження та репрезентації історико-культурної спадщини та їх застосування у науково-дослідній і професійній діяльності.

Тема 4. Оцифрування як технологія цифрового суспільства

Оцифрування як базова технологія формування та розвитку цифрового простору. Технологічні стандарти, інструменти та технології оцифрування різноманітних типів об'єктів (текстових, візуальних, аудіовізуальних). Технологічне різноманіття оцифрування (2D, 3D, VR, лазерне сканування, фотограмметрія). Типологія складних об'єктів (рукописи, мініатюри, сувої, текстиль, великоформатні артефакти). Практичні кейси провідних бібліотек і музеїв (British Library, NYPL, Dublin Library тощо). Матеріалознавчі та реставраційні аспекти (токсичність, пошкодження, підготовка до оцифрування). Інноваційні підходи (3D, VR, дрони, приховані зображення). Принципи організації цифрових колекцій і метаданих, питання інтеграції оцифрованих ресурсів у цифрові платформи, електронні архіви та бібліотеки. Методологічні, правові й етичні аспекти оцифрування, зокрема проблеми авторського права, автентичності цифрових копій, якості та довготривалого збереження цифрових об'єктів.

Оцифрування як складне соціотехнічне явище, що трансформує інформаційні, культурні та комунікаційні практики. Ключові етапи та моделі оцифрування, його місце у життєвому циклі цифрових ресурсів і роль у забезпеченні доступу, збереження та повторного використання інформації. Оцифрування як ключовий інструмент цифрової трансформації соціокультурної та інформаційної сфери та його значення для науково-дослідної й професійної діяльності в умовах розгортання цифрового суспільства.

РОЗДІЛ 3. КЛЮЧОВІ ТЕХНОЛОГІЇ ТА СОЦІАЛЬНІ ТРАНСФОРМАЦІЇ ЦИФРОВОГО СУСПІЛЬСТВА

Тема 5. Штучний інтелект як ключова технологія цифрового суспільства: можливості, ризики та соціальні трансформації

Штучний інтелект як одна з ключових технологій цифрового суспільства, що суттєво впливає на трансформацію комунікаційних, культурних та інформаційних практик. Основні етапи становлення та розвитку штучного інтелекту — від ранніх експертних систем до сучасних генеративних моделей і технологій глибинного навчання. Ролі штучного інтелекту як інструменту цифрової трансформації, зокрема у сфері бібліотечній, та архівній діяльності. Можливості використання ШІ для автоматизації обробки даних, інтелектуального пошуку, персоналізації цифрових комунікацій та сервісів, створення нових форматів взаємодії з користувачами, а також для оцифрування, репрезентації та інтерпретації ресурсів культурної спадщини. Трансформація професійних ролей у цифровому просторі.

Амбівалентність штучного інтелекту в соціокультурній сфері: роль потужного каталізатора інновацій і водночас джерела нових викликів у цифровому суспільстві. Соціальні, етичні та правові ризики застосування штучного інтелекту: алгоритмічна упередженість, проблема авторського права, приватності, прозорості алгоритмів, поширення дезінформації та порушення академічної доброчесності. ШІ в соціальних медіа.

3. Структура навчальної дисципліни / освітньої компоненти

Перелік тем	Разом годин	Лекційні	Семінарські	Сам. робота
Розділ 1. Цифровий простір та становлення інформаційного суспільства				
Тема 1. Цифровий простір як основа інформаційного суспільства	18	4	2	12
Тема 2. Темпи та суперечливість світової динаміки розгортання цифрового простору	20	4	4	12
Розділ 2. Соціокультурний вимір цифрового суспільства				
Тема 3. Історико-культурна спадщина в цифровому просторі	16	4	-	12
Тема 4. Оцифрування як технологія цифрового суспільства	18	4	2	12
Розділ 3. Ключові технології та соціальні трансформації цифрового суспільства				
Тема 5. Штучний інтелект як ключова технологія цифрового суспільства: можливості, ризики та соціальні трансформації	18	4	2	12
Всього	90	20	10	60

4. Теми семінарських занять

№ п/п	Назва теми	Кількість годин
1.	Тенденції формування цифрового простору	2
2.	Цифрове суспільство: можливості розвитку та загрози	4
3.	Оцифрування як інструмент трансформації соціокультурних та інформаційних практик у цифровому суспільстві	2
4.	Штучний інтелект у цифровому суспільстві: між інноваціями, етикою та професійною відповідальністю	2
	Разом	10

5. Самостійна робота

№ п/п	Назва теми	Кількість годин
1	Цифровий простір як соціокультурне та інформаційне середовище: концепції, підходи, інтерпретації	12
2	Глобальні диспропорції цифрового розвитку: можливості, ризики та виклики для інформаційної сфери	12
3	Цифрова репрезентація історико-культурної спадщини: проблеми автентичності, інтерпретації та доступності	12
4	Оцифрування фондів як чинник трансформації інформаційних та соціокультурних практик	12
5	Штучний інтелект у бібліотечній та архівній діяльності: потенціал, етичні обмеження та професійна відповідальність	12
	Разом	60

6. Методи навчання

Використовуються методи: проблемно-орієнтоване навчання; пояснювально- ілюстративні та проблемно-пошукові методи; дискусійні та дебатні методи; аналіз кейсів; порівняльний аналіз цифрових практик; робота з науковими текстами; елементи дослідницького навчання.

7. Форми поточного та підсумкового контролю

№ з/п	Вид контролю	Методи контролю
1.	Поточний	1) Оцінювання доповідей та повідомлень за темами семінарських занять. 2) Оцінювання виконання самостійної роботи.
4.	Підсумковий контроль	Залік

Підсумковий контроль: залік. Підсумковий контроль знань передбачений у формі тестування за теоретичною складовою, проводиться з метою оцінювання результатів навчання після закінчення вивчення дисципліни. Контрольний тест складається з 20 відкритих та закритих питань. У зв'язку з нестабільною ситуацією в енергетичній системі України тестування проводиться без жорсткого обмеження часу виконання.

Розподіл балів, які отримують здобувачі вищої освіти

Розділ 1		Розділ 2		Розділ 3	Залік	Сума
T1	T2	T3	T4	T5		
19	21	2	19	19	20	100

Шкала орієнтовного нарахування балів за основні форми навчальної діяльності:

Робота на семінарських заняттях – 17-19 балів;

Результати самостійної роботи враховуються і перевіряються під час семінарських занять – 2 бали;

Неформальна освіта – 3-10 балів;

Можлива кількість балів, набраних до підсумкової форми контролю: 80 балів.

Підсумковий контроль – 20 балів

Всього: 100 балів.

Шкала оцінювання: національна та ECTS

Сума балів за всі види навчальної діяльності	Оцінка ECTS	Оцінка за національною шкалою	
		для екзамену, курсового проекту (роботи), практики	для заліку
90 – 100	A	відмінно	зараховано
82-89	B	добре	
74-81	C		
64-73	D	задовільно	
60-63	E		
35-59	FX	незадовільно з можливістю повторного складання	не зараховано з можливістю повторного складання
0-34	F	незадовільно з обов'язковим повторним вивченням дисципліни	не зараховано з обов'язковим повторним вивченням дисципліни

8. Рекомендована література

Основна література

1. Івашкевич О. В. Штучний інтелект в акустиці функціонування книгозбірень України // Бібліотекознавство. Документознавство. Інформологія. 2023. № 2. С. 97-101.

2. Мар'їна О. Ю. Бібліотека в цифровому просторі : монографія / Харків. держ. акад. культури. Харків : ХДАК, 2017. 326 с.

3. Онищенко О. Цифровізація – стратегічний шлях розвитку бібліотечної сфери. Бібліотечний вісник. 2021. № 4. С. 3–9. URL: http://bv.nbu.gov.ua/doc/bv_2021_4_3 (дата звернення: 25.03.2023).

4. Шевченко М. О. Оцифрування фондів бібліотек України. Кваліфікаційна наукова праця. Репозитарій ХДАК. URL: <http://195.20.96.242:5028/khkdk-xmlui/handle/123456789/1864> (дата звернення: 23.03.2023).

Додаткові джерела

5. Воронкова, В., Кивлюк, О. Андрюкайтене Р. Еволюція від активного відповідального громадянства до цифрового в контексті критичного мислення: досвід країн ЄС. Humanities studies: Collection of Scientific Papers / Ed. V. Voronkova. Zaporizhzhia : Publishinghouse “Helvetica”, 2023. 14 (91). Р. 23–34. DOI: <https://doi.org/10.32782/hst-2023-14-91-03>.

6. Мамедова С. І. Застосування штучного інтелекту в бібліотеках у контексті цифрової трансформації суспільства. Культурологічний альманах. 2023. (4). С. 231–238. DOI: <https://doi.org/10.31392/cult.alm.2023.4.32>

7. Мар'їна О. Репрезентація культурної спадщини в METAVERSE // Культурологія та соціальні комунікації: інноваційні стратегії розвитку : матер. міжнар. наук. конф., 21-22 листопада 2024 р. Харків : ХДАК, 2024. Ч. 1. С. 161-162.
8. Мар'їна О. Ю. «Доповнена реальність» цифрового медіапростору // Культурологія та соціальні комунікації: інноваційні стратегії розвитку : матеріали міжнар. наук. конф., 21–22 листоп. 2019 р. / Харк. держ. акад. культури та ін. Харків, 2019. С. 117-119.
9. Мар'їна О. Ю. Бібліотеки України в цифровому медіапросторі: теоретико-методологічні засади розвитку : дис. ... док. наук із соц. комунікацій : 27.00.03 / Мар'їна Олена Юріївна ; Харків. держ. акад. культури. Харків, 2018. 514 с.
10. Мар'їна О. Ю. Цифрова ера культурної спадщини // Культурологія та соціальні комунікації: інноваційні стратегії розвитку : матеріали міжнар. наук. конф., 18–19 листоп. 2021 р. Харків : ХДАК, 2021. С. 124-125.
11. Мар'їна О. Ю. Цифровий порядок денний для бібліотек // Культурологія та соціальні комунікації: інноваційні стратегії розвитку : матеріали міжнар. наук. конф., 26–27 листоп. 2020 р. / Харків. держ. акад. культури та ін. Харків, 2020. С. 136-137.
12. Мар'їна О. Ю., Мар'їн С. О. Методи гейміфікації у дослідженні культурної спадщини // Інформаційне суспільство: технологічні, економічні та технічні аспекти становлення : матер. міжнар. наук. інтернет-конференції / ГО “Наукова спільнота”; WSSG w Przeworsku. Тернопіль : ФО-П Шпак В.Б., 2023. Вип. 74. С. 43-45. URL: <http://www.konferenciaonline.org.ua/ua/article/id-968/> (дата звернення: 20.08.2024).
13. Про схвалення Концепції розвитку штучного інтелекту в Україні: Із змінами, внесеними згідно з Розпорядженням КМ № 1787-р від 29.12.2021 / Кабінет Міністрів України. Розпорядження від 2 грудня 2020 р., № 1556-р., м. Київ). URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1556-2020-%D1%80#Text> (дата звернення: 20.08.2024).
14. Accessibility Analysis of Digital Libraries and Specialized Library Resources / Tiurkedzhy N. S., Davydova I. O., Marina O. Y., Marin S. O. // University Library at a New Stage of Social Communications Development : Conference Proceedings. Dnipro, 2022. Iss. 7. P. 218-231. URL: <https://www.scopus.com/record/display.uri?eid=2-s2.0-85148914406&origin=resultslist&sort=plf-f&src=s&nlo=&nlr=&nls=&sid=8bfd647ee51dc1b5f4fc049659c81589&sot=aff&sdt=cl&cluster=scopubyr%2c%222022%22%2ct&sl=50&s=AF-ID%28%22Kharkiv+State+Academy+of+Culture%22+60275400%29&relpos=5&citeCnt=0&searchTerm=> (дата звернення: 20.08.2024).
15. Badel, F., & Baeza, J. L. (2021). Digital public space for a digital society: A review of public spaces in the digital age. *ArtGRID-Journal of Architecture Engineering and Fine Arts*, 3(2), 127-137.
16. Barbuti, N. (2021). Thinking digital libraries for preservation as digital cultural heritage: by R to R4 facet of FAIR principles. *International Journal on Digital Libraries*, 22(3), 309-318. DOI: <https://doi.org/10.1007/s00799-020-00291-7>.
17. Basic strategic technology of intellectual duality of humanity in information technology / Puchenko O., Puchenko N. *Humanities studies: Collection of Scientific Papers. Zaporizhzhia : Zaporizhzhia National University*, 2019. 2 (79). P. 95–114.
18. Colavizza, G., Blanke, T., Jeurgens, C., & Noordegraaf, J. (2022). Archives and AI: An overview of current debates and future perspectives. *Journal on Computing and Cultural Heritage*, 15(1), Art. 4. DOI: <https://doi.org/10.1145/3479010>.
19. Daković, N. (2021). Digital turn–memory studies. *The IPSI Transactions on Internet Research*, 17(2), 2-7.
20. Das, R. K., & Islam, M. S. U. (2021). Application of artificial intelligence and machine learning in libraries: a systematic review. *arXiv preprint arXiv:2112.04573*.
21. De Kosnik, A. (2021). *Rogue archives: Digital cultural memory and media fandom*. mit Press. URL: https://books.google.com.ua/books?hl=uk&lr=&id=WkJvEAAAQBAJ&oi=fnd&pg=PR9&dq=memory+institutions+in+digital+space&ots=tuHy83Y8VG&sig=EJydzl9pehpyTt6P8fJxTwT35E&redir_esc=y#v=onepage&q&f=false (дата звернення: 20.08.2024).

22. Lukashuk, M. (2023). Дизайн цифрового інформаційного простору як складова «економіки вражень». *Культура і сучасність*, (1), 82-87.
23. Mandolessi, S. (2024). Memory in the digital age. *Open Research Europe*, 3, 123. URL: <https://pmc.ncbi.nlm.nih.gov/articles/PMC10509603/pdf/openreseurope-3-18444.pdf> (дата звернення: 20.08.2024).
24. Shevchenko M. O. European Union experience in digitizing historical and cultural heritage: ways of implementation in Ukraine // *Science and Education a New Dimension. Humanities and Social Sciences*. 2020. Vol. VIII (38), Iss. 230. P. 71–75. URL: <https://seanewdim.com/wp-content/uploads/2021/05/European-Union-experience-in-digitizing-historical-and-cultural-heritage-ways-of-implementation-in-Ukraine-M.-O.-Shevchenko.pdf>.
25. Shevchenko M., Solianyk A. The State of Digitization of Documentary Heritage in Scientific Libraries of Ukraine // *Кныготыра*. 2022. Vol. 79. P. 223–249. URL: <http://surl.li/ljbpjd> (дата звернення: 20.08.2024).

Інформаційні ресурси Інтернет

26. Штучний інтелект у бібліотечній практиці. URL: https://www.nbu.gov.ua/node/6813?utm_source=chatgpt.com.
27. IFLA: Libraries and Artificial Intelligence – міжнародні рекомендації щодо використання ШІ у бібліотечній сфері. URL: <https://www.ifla.org/resources/libraries-and-artificial-intelligence>
28. UNESCO Digital Library – бібліотека та аналітичні матеріали з цифровізації культури і освіти. URL: <https://unesdoc.unesco.org>.